

Veelzijdig en complex, een debat over het Rusland-Oekraïne conflict

De schermutselingen tussen Rusland en Oekraïne, en de rol van de EU daarbij, staat in Nederland sinds 2013 prominent op het netvlies. Men denke aan Euromaidan, de Krimcrisis, het gewapend conflict in Oost-Oekraïne en het neerhalen van vlucht MH17. Met als recente addendum, de onderzoeksbevindingen betreffende MH17, de reactie van het Kremlin hierop, plus het nog uitstaande Nederlandse referendum over het EU-Oekraïne associatieverdrag. Hoogste tijd daarom dat over dit complexe en gevoelige thema, een deskundig panel met elkaar het debat aangaat. GroenLinks maakte het op 2 december '15 mogelijk tijdens een goed bezochte avond.

Het aantredende panel werd gevormd door: **Giselle Bosse**, assistant professor aan de Universiteit Maastricht; **Wierd Duk**, historicus en publicist; **Rebecca Harms**, co-voorzitter van de fractie De Groenen/Vrije Europese Alliantie in het Europees Parlement; **Pavlo Kovtonyuk**, lid van de National Reform Council, adviesorgaan voor de Oekraïense regering. Een internationaal en prestigieus gezelschap, onder de bekwame regie van GroenLinks Eerste Kamer fractievoorzitter **Tineke Strik**.

Pavlo werd als gast uit Kiev als eerste het woord gegund. Allereerst sprak hij uit, dat het te houden referendum over het verdrag, een soeverein recht is van Nederland. Tegelijkertijd willen Oekraïners dolgraag dezelfde civiele, democratische maatschappij en bijbehorende waarden, zoals ze voor Nederlanders en alle EU-burgers vanzelfsprekend zijn geworden. De ironie van het al getekende associatieverdrag is, dat juist Oekraïne er een hoge prijs in mensenlevens, materiële schade en verlies aan territorium voor betaalt. De strategie van de EU is hierbij voor Oekraïne niet helder of krachtig genoeg. Maar de Oekraïners voelen zich desondanks wel gesteund door de EU.

Vervolgens nam **Rebecca** het stokje over. Zij onderschreef dat veel Oekraïense burgers in een normaal functionerend en niet-corrupt land wensen te leven. Echter, haar ervaring is dat Rusland de democratisering van voormalige invloedsgebieden als onwenselijk acht en een dergelijk proces ondermijnt. Een voorbeeld hiervan is de Europese 'Eastern Partnership Summit', die op 28 en 29 november 2013 in Vilnius gehouden werd. De toenmalige president Janoekovitsj, en daarmee Oekraïne als staat, werd er door Rusland van weerhouden een overeenkomst met de EU te tekenen. Dit zette vervolgens een kettingreactie in gang, die als Euromaidan geschiedenis maakte. Dat er daarna alsnog een associatieverdrag met Oekraïne tot stand is gekomen, mag als een klein wonder worden gezien. Rebecca is stellig dat de EU in haar positionering en handelen richting Oekraïne en Rusland vooral consistent moet blijven.

Een variatie op het thema werd hierna door **Giselle** geboden. Zij stelde dat de EU min of meer in de schaduw van de NAVO en de Verenigde Staten opereren. De EU heeft immers de facto zelf geen militair vermogen waarvan een vergelijkbaar strategisch effect zou kunnen uitgaan. Het gangbare perspectief binnen het discours is dat Rusland en Poetin als agressor worden beschouwd, welke tegen de internationale orde in opereren. Echter, een ander perspectief is dat Rusland handelt als elke andere grootmacht die op het geopolitieke toneel in een vergelijkbare situatie zit. Een grootmacht die zich bovendien in de invloedsfeer en grensregio's onder druk gezet voelt.

Giselle merkte verder op dat de vanaf 2004 toetgetreden Oost-Europese EU-lidstaten, het standpunt binnen de EU over Rusland hebben doen veranderen. Daarnaast is er bij de diverse 'oude' lidstaten ook weer sprake van haviken, duiven, pragmatici en 'Russia-friends'. Men denke bijvoorbeeld aan het Front National in Frankrijk, of Pegida en Die Linke in Duitsland.

Als laatste bood **Wierd** zijn visie op de materie. Het EU-beleid richting Oekraïne en Rusland werd door hem als ronduit desastreus gekenschetst. De slachtoffers hiervan zijn de Oekraïners. Dit beleid heeft zijn wortels in de handelwijze van twee zogeheten neocon-haviken: de Zweed Bildt en de Pool Sikorski. Onder het motto van het Eastern Partnership, zijn beide politici sedert 2007 de aanjagers geweest van het aanknopen van relaties met voormalige Sovjet-staten. Een extra duit in het zakje zou de voormalige Georgische president Saakasjvili hebben gedaan, met zijn militaire acties richting Ossetië in 2008. Het is volgens Wierd veelzeggend dat het associatieverdrag met Oekraïne nota bene met het corrupte regime van Janoekovitsj is uitonderhandeld. Deze werd aan de andere zijde weer door Poetin onder druk gezet om totstandkoming te frustreren. De EU handelt tot op heden onverantwoordelijk, door zonder echte kracht of macht andere landen een wortel voor te houden. Deze handelwijze is geen 'Realpolitik', en het is al helemaal niet realistisch om te verwachten dat Rusland Oekraïne ooit zal loslaten.

De stukken waren hiermee gezet voor het plenaire deel van de avond, waarbij het publiek zich tevens in het discours kon mengen. Mede door het hoge niveau van de vragen, ontspan zich een pakkend vervolg waar de panelleden zich konden doen gelden.

Rebecca stelde dat het rechtsextremisme in Oekraïne, ondanks al het gekrakeel niet aan invloed heeft gewonnen. **Wierd** zag echter toch wel degelijk stevige rechtsextremistische contouren, die teruggaan tot de Tweede Wereldoorlog. **Pavlo** merkte in reactie op, hoe in dit licht de populariteit van zeer rechtse partijen in EU-landen gezien moet worden. Onder voormalig president Joesjtsjenko werd volgens **Giselle** de Oekraïense centralisatie en uniformisering te ver doorgevoerd. Met name in het Donetsbekken, Oost-Oekraïne, leidde dit tot problemen. Zowel **Pavlo** als **Rebecca** beaamden hierop dat een confederaal, regionaal stelsel binnen Oekraïne zeker tot verbetering van de tegenstellingen kan leiden.

Wierd benadrukte nog een keer dat het opnemen van voormalige Sovjetrepublieken in de NAVO, een recept voor nieuwe problemen is. Niet alleen de eerder genoemde EU-neocons, maar ook Amerikaanse neocons zijn hier debet aan. De EU speelt rond in een geopolitiek krachtenveld dat zij onderschat en al helemaal niet beheerst. De conservatieve en havikachtige swing in Oost-Europese landen is dan ook het gevolg van EU-beleid. **Giselle** vulde aan dat de Krim van oudsher een Russische marinebasis is, maar met de Turkse Bosporus als bottleneck via een NAVO-lidstaat.

Het is geen geheim dat de Oekraïense bevolking zeer hoge hervormingsverwachtingen richting de eigen overheid heeft. **Giselle** gaf aan dat het associatieverdrag meer symbolisch dan inhoudelijk steun bij dit proces biedt. Volgens **Pavlo** is er wel degelijk sprake van een inhoudelijk fundament, voor hervormingen in de publieke sector en bij de overheid. Hij trok tevens een parallel met Georgië, waar Saakasjvili zijn hervormingen te snel en te autocratisch heeft willen doorvoeren.

Een beleid dat uiteindelijk op een deceptie is uitgelopen. In de Oekraïense situatie is een vergelijkbare valkuil, na Maidan en onder de huidige regering in principe niet mogelijk.

Giselle en **Wierd** hadden beiden als opmerking, dat het associatieverdrag ook een economisch dilemma met zich meebrengt. Dit is vooral te zien bij de in- en uitvoer, waarvan de balans te nadele van de interne Oekraïense markt uitvalt. Van **Giselle** kwam de toevoeging dat technocraten in de Europese Commissie, onwerkbaar handelsverdragen met Euraziatische landen voor ogen hebben. **Rebecca** pareerde dit door te stellen dat het economisch allemaal juist wel goed kan werken. Alleen wordt het in de politieke arena vervolgens door Rusland gefrustreerd. In de optiek van **Pavlo** is het ook betreurenswaardig dat Rusland en Oekraïne een historische kans gemist hebben, een kans om duurzaam op een goede manier met elkaar om te gaan en ook handel te drijven. Aanvullend waren **Rebecca** en **Wierd** het ditmaal eens: het is absurd dat twee broedervolken nu met elkaar in conflict zijn.

Naar het einde van de debatavond toe werd nog de aandacht gevestigd op het sanctiebeleid dat ten opzichte van Rusland wordt gevoerd. **Rebecca** was stellig dat deze sancties gehandhaafd moeten blijven, totdat uiteindelijk het akkoord van Minsk volledig wordt nageleefd en gerealiseerd. Dit standpunt werd door **Giselle** en **Wierd** niet gedeeld, waar volgens **Giselle** EU-sancties met elke nieuwe stap juist door Rusland gelogenstraft worden en een omgekeerd effect hebben.

Vastgesteld kan worden dat op deze debatavond de diverse opinies en expertises voor veel nieuwe inzichten, en ook voor genoeg stof tot nadenken hebben geleid. In aanloop naar het Nederlands referendum op 6 april 2016, is deze verdieping in het thema van grote waarde en dichterbij het referendum komend, zal de meerwaarde van het debat wat de Europawerkgroep betreft zeker weer aan de orde komen.